

TOKAT HALKEVİNİN YAYINLADIĞI YENİ TOKAT DERGİSİNDE YER ALAN YAZILARA GÖRE TÜRK DEVRİMİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Sabri ZENGİN*

ÖZ

Atatürk öncülüğünde gerçekleşen Türk devrimi ile, Avrupa'da aydınlanma döneminden sonra başlayan devrimlerle oluşan çağdaş medeniyetin Türkiye'de de kurulması hedeflenmiştir. Ancak Türkiye'de Avrupa'dakine benzer bir Aydınlanma yaşanmadığı için, devrim, bir lider ve etrafında toplanan aydınların öncülüğünde gerçekleşmiştir. Bu durum, Türk devriminin en belirleyici özelliklerinden biri olmuştur. Devrimin oluşumunda, kazandığı başarılarla milletin yanında efsanevi bir karizma elde eden Atatürk'ün liderliğinin ve öncülüğünün büyük bir yeri vardır. Bunlarla birlikte devrim, Türk milletinin eğitim durumu, sosyal ve ekonomik yapısı ve ülkenin stratejik konumundan kaynaklanan siyasal şartlar yüzünden kendine özgü özelliklerle gelişmiştir.

Devrimleri taşrada yerleştirmeyi ve yaşatmayı amaç edinen Halkevlerinin yayın organlarından biri olan Yeni Tokat dergisi, devrimlerin genel özelliklerini yansıtmak konusunda da oldukça başarılı olmuş bir dergidir.

Anahtar Kelimeler: Devrim, Atatürk, özellik, halkevi, Yeni Tokat.

ABSTRACT

The General Characteristic of the Turkish Revolution according to "Yeni Tokat" Journal Published by "Tokat Halkevi"

The Turkish Revolution under the leadership of Atatürk aimed to found the contemporary civilization which was formed after the revolutions started in the period of Enlightenment in Europe. As the Enlightenment in Turkey was unlike the one in Europe, the revolution was carried out under the leadership of a leader and the intellectuals around him. This formed one of the most specific characteristics of the Turkish Revolution. Atatürk –who had a legendary charisma with the success he gained– had great role in leadership and innovation to form the revolution. With all these characteristics, the revolution made progress with its own characteristic because of the educational level of the Turkish people, social and economic structure and political reasons originated from the strategic location.

* Gaziosmanpaşa Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölümü Öğretim Elemanı, Tokat, sabriz@gop.edu.tr

The “Yeni Tokat” journal –one of the publications of Halkevi which aimed to place and keep the revolutions in the country alive– is also rather a succesful periodical to reflect the general characteristics of the Turkish Revolution.

Key Words: Revolution, Atatürk, characteristic, halkevi, Yeni Tokat.

Giriş

Siyasal, toplumsal, ekonomik ve sosyal alanlarda köklü dönüşüm hareketleri olan devrimler, bazı yönleriyle benzer özellikler göstermelerine karşılık, oluştuğu ve geliştiği döneme, ülkeye ve millete göre farklı birtakım özelliklere sahiptirler. Atatürk önderliğinde XX. yüzyılın başında gerçekleşen Türk devrimi de, Avrupa’da meydana gelen gelişmelerden, özellikle Fransız Devrimi’nden büyük ölçüde etkilenmiş olmasına rağmen, Türk milletinin eğitim durumu, sosyal ve ekonomik yapısı ve ülkenin stratejik konumundan kaynaklanan siyasal şartlar yüzünden kendine özgü özelliklerle gelişmiştir.¹

Türk devriminin genel özellikleri başlığı kullanılmış olmasa da, bu yönde çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Biz bu çalışmada, Türk devrimini halka benimsetmeyi amaç edinen Halkevlerinin² bir faaliyeti olarak ortaya çıkan, Tokat Halkevi’nin yayınladığı *Yeni Tokat* dergisinde yer alan yazıları değerlendirerek, Türk devriminin genel özelliklerini anlamaya çalıştık. Bunu yapmakla aynı zamanda, devrimin Tokat gibi nüfusu yaklaşık yirmi bin civarında ve en yüksek eğitim kurumu ortaokul olan bir taşra vilayetinde, devrimleri halka benimsetmek maksadıyla, az sayıdaki aydın tarafından yayınlanan *Yeni Tokat* dergisi çerçevesinde, devrimin nasıl anlaşıldığını ve uygulandığını da göstermek istedik. Dolayısıyla bu çalışmanın çerçeve-

¹ Türk devriminin batıdaki devrimlerden etkilenmesi; benzer ve farklı özellikleri ile ilgili olarak bkz: Bernard Lewis, *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, Ankara, TTK yay., 1996, s. 474, 475.

² İlk Halkevi 19 Şubat 1932’de kuruldu. Tevfik Çavdar, “Halkevleri”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi* IV, s. 878. Halkevlerinin kuruluş gayesi “Cumhuriyetin ana ilkelerini ve Atatürk inkılâplarını milletin ruhuna sindirmek, halk arasındaki etnik, kültürel ve sosyal ayrılıkları gidermek, aydın ve halk kültürünü kaynaştırmaktır” Mustafa Ergun, “Eğitim ve Kültür İnkılâbı”, *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi*, Ankara, YÖK yay., 1997, s. 54. Elimizdeki sayısal bilgilere göre, halkevlerinin kapatıldığı tarih olan 1950 yılında, halkevi sayısı 478’e halkodası sayısı da 4.322’ye yükselmiştir. Çavdar, a. g. m., s. 882. Halkevlerinin üye sayısı ise 1940’lı yıllarda 130.000 civarında bulunmaktaydı. Stanford. J. Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye* II, Türkçesi: Mehmet Harmancı, İstanbul, e yay. 1983, s. 455.

sini de dergide yayınlanan yazılar oluşturmaktadır. Tespit ettiğimiz başlıklar bir devrim hareketinin özellikleri olabilecek başlıklar olup, dergide de değinilen konulardan oluşmaktadır.

Tokat Halkevi, halkevlerinin açılışının birinci yılında (1933) açılmış ve aynı yıl yayın faaliyetlerinden olmak üzere, *Yeni Tokat* dergisini çıkarmaya başlamıştır. İlk sayısı 30 Ağustos 1933'te yayınlanan ve ilk iki yıl 15 günde bir ve üçüncü yılda da ayda bir olmak üzere 52 sayı çıkmış bulunan derginin yayın hayatı, 1 Şubat 1936'da yayınlanan son sayı ile bitmiştir.³

1. Devrimin Lideri Olarak Atatürk

I. Dünya Savaşı'nın sonunda, Türk milletinin anavatanı olan Anadolu'nun da işgal edilmesiyle birlikte; Türk milleti, vatanını ve bağımsızlığını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya gelmiş bulunuyordu. Türk milletinin tarihinde gördüğü en olumsuz şartların yaşandığı böyle bir dönemde, milletin başına geçerek, onu kurtuluşa götüren yolda ilerleten Kurtuluş Savaşı önderi Mustafa Kemal Atatürk, bu başarısıyla milletin gönlünde taht kurmuş ve efsanevî bir karizma elde etmiştir.⁴ Bu durum dergide şu ifadelerle dile getirilmiştir: "Öyle hatırlıyorum ki, on bir yıl evvel beyaz sakallı dedeler ve ak saçlı nenelerden tutunuz da insanlığın ilk gülüşleri olan mini mini yavru-lara kadar boynu bükük bir milletin bütün zavallıları Ulu Gazinin ellerine sarılıp bizi kurtar demişlerdi. İşte 30 Ağustos, bu yalvaran ağlayışa Ulu Gazinin dünyayı titreten cevabı idi."⁵

Kurtuluş Savaşı sonunda, bağımsızlığın kazanılması ve devletin kurul-

³ *Yeni Tokat* dergisinin iki cilt halinde tanzim edilmiş bir nüshası Tokat İl Halk Kütüphanesi'nde mevcuttur. Ancak buradaki sayılar eksiktir. İlk iki yıla ait 48 sayı iki cilt halinde ciltlenmiş olarak ve diğer sayıların bir kısmı da müstakil olarak Halis Turgut Cinlioğlu'nun özel kütüphanesinde bulunmaktadır. Her iki kütüphanedeki ciltler bir araya getirilerek, eksik sayılar karşılaştırılmak suretiyle noksanları tamamlanmış ve tarafından fotokopisi yapılarak, ikişer cilt halinde Gaziosmanpaşa Üniversitesi Merkez Kütüphanesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Kütüphanesi'ne kazandırılmıştır. Millî Kütüphane'nin kayıtlarında da (SYS No: 0455208, YER: 1957 SB 239) *Yeni Tokat* dergisinin kaydına rastlanmaktadır. *Yeni Tokat* dergisi üzerinde yaptığım çalışmaların sonunda *Cumhuriyetin İlk Yıllarında Yeni Tokat* başlığı ile bir kitap hazırladım. Kitap Kültür Bakanlığı tarafından incelendi ve 2003 yılı yayın programında yayınlanması kararlaştırıldı. Ancak daha sonra yayını ertelendi.

⁴ Şerif Mardin, *Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu*, İstanbul, İletişim yay., 1998, s. 404, 405.

⁵ Dr. Cemil, "Büyük Zafer", *Yeni Tokat*, Sayı: 25 (30 Ağustos 1934), s. 3.

masından sonra; yeni bir hamle ile, Türk devletini ve milletini çağdaş medeniyetler seviyesinin üzerine çıkarmayı hedefleyen devrimler sürecine girilmiş ve Atatürk bu süreçte de önder olma özelliğini sürdürmüştür.⁶ Devrimler yapılırken Kurtuluş Savaşı'nda elde edilen başarıdan ve bu dönemde milletle kurulan diyalogdan önemli ölçüde istifade edilmiştir. Dolayısıyla Kurtuluş Savaşı ile devrimlerin yapılması arasında doğrudan ilgi vardır. *Yeni Tokat* dergisi, Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasından sonra ve devrimlerin yapıldığı dönemde yayınlanmış bir dergidir. Dolayısıyla dergide daha çok devrimlerin benimsetilmesi ve yaşatılması amacıyla yayın yapılmıştır. Ancak dergide yer alan yazılarda Kurtuluş Savaşı'na vurgular yapılmış ve bu başarı ile devrimler arasındaki ilişki dile getirilmiştir. Bu arada her iki harekette de önder olan M. Kemal Atatürk'ün önder kişiliği ve liderliği vurgulanmıştır.

Atatürk'ün liderliğinden ve önderliğinden bahsedilirken çoğunlukla 30 Ağustos Zaferi'ne vurgu yapılmıştır: “Evet, birinci ve en büyük Türk işte bu 30 Ağustos günü Tanrı işine benzeyen en güzel işini, yeni Türk tarihinin ilk sayfasını yazdı.”⁷

Atatürk ve yaptığı işlerle ilgili en önemli değerlendirmelerden biri de az zamanda çok ve büyük işler yapılmasıyla ilgilidir. Bu özellik dergideki yazılarda da sıklıkla vurgulanmıştır: “Asırları yıllara sığdıran Atatürk”, “sen de öğün ey gelecek ürem,⁸ öğün ki varlığı uğruna asırları, yıllara sığdıran Atatürk senin soyundandır”⁹ gibi.

Atatürk, yaptığı işler dolayısıyla, dünyanın diğer büyük insanları ile kıyaslanmış ve onlardan büyük gösterilmiştir. Bir yazıda “Acun¹⁰ tarihinde misline tesadüf edilmeyen harikalar ve devrimler yarattı” denilmiş ve “yirminci asrın en büyük adamı”¹¹ olarak nitelendirilmiştir. Diğer bir yazıda

⁶ Türk Kurtuluş Savaşı ve Türk devrimi süreçlerinde Atatürk'ün liderliği ve önderliği ile ilgili olarak bkz: Ergün Aybars, “Millileşme ve Çağdaşlaşma Lideri Atatürk”, *Atatürkçü Düşünce*, Ankara, AAM yay., 1992, s. 1149 vd.

⁷ Dr. Cemil, a. g. m., s. 3.

⁸ Ürem: Faiz, getiri. *Türkçe Sözlük II*, Ankara, TDK yay., 1988, s. 1535. Ancak burada bu kelime “nesil, soy” anlamında kullanılmıştır. *Yeni Tokat*, Sayı: 31, (1 Birinci kanun [Aralık] 1934,) s. 15. Eski ay adları dergide kullanıldığı şekilde verilmiş, parantez içinde belirtilen bugünkü karşılıkları ise tarafımdan yazılmıştır.

⁹ Melek Aksel, “Yaşa Türk Kadını”, *Yeni Tokat*, Sayı: 32, (15 İlkkanun [Aralık] 1934), s. 2.

¹⁰ Acun, Dünya, TDK *Türkçe Sözlük I*, s. 7.

¹¹ “Atatürk Heykelinin Açılışı Dolayısıyla Valimiz Bay Recai Güreli'nin Söylevi”, *Yeni*

“bir eşi daha olmayan sevgili Gazi!”¹² diye nitelendirilen Atatürk, başka bir yazıda “dünyada değil, ölenler içinde bile eşi bulunmayan Atatürk”¹³ diye vasıflandırılmıştır. Bir şiirde ise, tarihteki büyüklerle kıyaslanmış ve onlardan daha büyük olduğu belirtilmiştir:

“Fatih’ten, Dara’dan ulu; Gazimiz
Tanrının son kutsî kulu Gazimiz.”¹⁴

Dergide Atatürk’ün çağında yaşamının ve onu tanımış olmanın öneme dikkat çekilmiş ve gelecek nesillerin onun çağında doğmadıklarına üzülecekleri belirtilmiştir: “Bir gün gelecek... bizi yürüten ülkü eri, ulus önderi Ata Türk’ün gününde doğmadıklarına içlenecekler...”¹⁵

Tokat’ta 8 Şubat 1935 Cuma günü açılışı gerçekleştirilen Atatürk heykelinin yapılış gerekçesi de Atatürk’ün büyüklüğünü ifade etmektedir. Heykel “ulusal gücün bitmez tükenmez bir kaynağı olan Büyük Önderimiz Atatürk’ün kurtarıcı hizmetine Tokatlıların minnettarlığını sunmak ve onun mefkuresi yolunda Tokat vilayeti halkının birlik ve bütünlüğünü göstermiş olmak için” yaptırılmıştır.¹⁶

Heykelin açılış konuşmasında da Atatürk’ün Türk milleti için ne kadar önemli olduğu vurgulanmıştır:

“Karşımızdaki dünya varlıklarının en kıymetlisi bu tunç yığını aslen ve neslen temiz ve faziletkâr Türklüğün en süzgün zerrelere bir araya geldiği mukaddes bir taliin¹⁷ ideal bir bahtın namuskâr tecellisidir. Bu tunç yığını adamın aslı evrensel bir varlık, bir altın kaynağı koskoca bir saadet tarihinin desteğidir. İşte o kahraman; Türkün atası, halaskarı, kara gün dostu, nur fecrinin önderi, istiklalın bayraktarı, gönül birliğinin başkanı ulusal savaşın peygamberidir. Ey lâyemut¹⁸ ata! Sen taliin Türke bahşettiği ulusun, Sen rabbımın Türklük için yarattığı güneşsin, Türke has bir istiklal ve zafer kaynağısın! Ey sönmeyen nur!
Atatürk kimdir? Alparslan bir asker, Cengiz bir cihangir, Waşington bir

Tokat, Sayı: 36 (15 Şubat 1935), s. 2.

¹² Dr. Cemil, a. g. m., s. 3.

¹³ Advıye, “Ulu Türkün Ünlü Kadınları! Gözleriniz Ayadın Olsun”, *Yeni Tokat*, Sayı: 33 (1 Sonkanun [Ocak] 1935), s. 15.

¹⁴ Necmettin, “Ulu Gazi’ye”, *Yeni Tokat*, Sayı: 5 (29 Teşrinievvel [Ekim] 1933), s. 11.

¹⁵ Aksel, a. g. m., s. 2.

¹⁶ “Atatürk Heykelinin Açılış Dolayısıyla Valimiz Bay Recai Gürelî’nin Söylevi”, *Yeni Tokat*, Sayı: 36 (15 Şubat 1935), s. 2.

¹⁷ Tali’: Talih, kısmet, kader, baht. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara, Aydın Kitabevi yay., 1993, s. 1029.

¹⁸ Lâyemût: Ölümsüz, ölmez. TDK *Türkçe Sözlük* II, s. 960.

halaskar, Napolyon bir fatih, Timur şümulü bir varlıktı, derhal bütün bu kıymetleri bu metin seciye ve iradeleri birbirine karıştırınız. Şimdi karşınızda tam bir meziyet bir abide-i zafer göreceksiniz ki yükseliyor. İşte Atatürk budur.”¹⁹

Atatürk, yaptığı işlerle, halkın gönlünde o kadar büyük bir yer kazanmıştır ki bebek denilecek yaştaki çocuklar bile onu tanımışlardır. *Yeni Tokat* dergisinde yer alan bir yazıda bu konuya değinilmiştir: “Bir arkadaşımın şirin bir çocuğu var. Daha iki buçuk yaşında... konuşması şöyle böyle... matbaada asılı büyük bir resmin karşısında duran ve adeta hasretle bakan bu mini mini çocuk sevinçle söylendi: Atatürk. Arkadaşlardan birisi atıldı: Benim çocuk da biliyor. Diğer bir arkadaş da aynı şeyi söyledi.”²⁰

Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı'nda elde ettiği başarı ve kurtarıcı kimliği, bağımsızlığın kazanılmasından sonra da devam etmiş, bu defa, milletimizi geri kalmışlıktan kurtarmak için devrimler yapılmıştır. Burada da Atatürk'ün önder ve kurtarıcı kimliği ön planda olmuştur. Onun millet yanında kazandığı itibar ve karizma, devrimlerin kolayca uygulanmasını sağladığı gibi,²¹ muhalefetin de cesaretini kırmıştır. Bu durum Türk devriminin bir özelliğini de ortaya koymaktadır ki, o da bu devrimin bir önderin öncülüğünde gerçekleşmiş olduğudur.

2. Önder Kişilerin Öncülüğü

Türk devriminin oluşum ve gelişim safhasında Atatürk'ün önder ve lider kişiliğinin önemini yukarıda açıklamıştık. Atatürk sadece devrim kararı almakla kalmamış, bizzat devrimlerin uygulanmasında da öncülük etmiştir. Bu özellik Madam van den Bergh tarafından Paris'te verilen bir konferansta (bu konferansın tercümesinin bir bölümü *Yeni Tokat* dergisinde yayınlanmıştır) dile getirilmiştir: “Kamal²² Atatürk, daima örnek olarak,

¹⁹ Fahri, “Ulu Önderin Karşısında”, *Yeni Tokat*, Sayı: 37 (1 Mart 1935), s. 2.

²⁰ S. A. (Halis Turgut Cinlioğlu), “Bebeklerin İlk Tanıdıkları”, *Yeni Tokat*, Sayı: 39 (1 Nisan 1935), s. 2. Yazılardan bir kısmı rumuzla yazılmıştır. Kimliklerini tespit edebildiğimiz yazarların adlarını parantez içinde gösterdik. *Yeni Tokat* dergisinin yazarları ile ilgili olarak bkz: Sabri Zengin, “Yeni Tokat Bir Halkevi Dergisi”, *Tarih ve Toplum*, Cilt:39, Sayı: 232, (Nisan 2003), s. 36, 37.

²¹ Mardin, a. g. e., s. 405.

²² Dil devriminin en heyecanlı bir şekilde uygulandığı dönemde yayınlanan dergide, Atatürk'ün ismi bir süre genel kullanıma uygun olarak Kemal yerine Kamal şeklinde kullanılmıştır. Kamal ismi ile ilgili olarak bkz: *Ulus Gazetesi*, (05 Şubat 1935 Salı), TBMM Kütüphanesi, s. 3. Ancak genel olarak Kamal isminin kullanımı kısa sürmüştür. Bkz. Lewis, a. g. e., s. 288 dp: 97.

kabul ettirmek istediği değişiklik lehinde memleket dahilinde propaganda yapmıştır. Demek ki, memleket dahilinde muntazam dolaşmalar sayesinde yakından temas ettiği ve tanıdığı milletin bütün kuvvetlerinden istifade etmesini biliyordu. Bu dolaşmalardan sonra ilk ıslahatı kamuoyuna teklif ettiği zaman, onun ve bütün halk tarafından kabul olunmasından emindi.”²³

Devrimlerin uygulanmasında taşrada da aydınlar öncülük etmiştir. Örnek olarak, *Yeni Tokat* dergisinin en önemli yazarlarından biri olan Halis Turgut Cinlioğlu²⁴ verilebilir. Cinlioğlu, köylülerin tepkisine aldırmayarak, Kazova'daki²⁵ köyleri gezmeye giderken, kısa pantolonu, sırtında çantası, gözünde gözlüğü ve başında da geniş bir şapka olduğu halde gitmiştir.²⁶

Bunun gibi kıyafet devriminin uygulamasında da bir kısım din adamları öncülük etmiştir: “Bizim din adamlarımız ve din bilginlerimiz bu gerekliliği daha önceden kavradıkları için yasanın çıkmasından daha üç ay önce, ilk o gün İzmir'de başlayarak yer yer kendiliklerinden ‘dini kisveyi burkat

²³ “Bizi Değil, Başkalarını Dinleyin Madam von den Berg Tarafından Paris'te “Yeni Türkiye” Adıyla Verilen Konferansın Son Kısımından”, *Yeni Tokat*, Sayı: 41-42 (9 Mayıs 1935), s. 16, 17.

²⁴ Halis Turgut Cinlioğlu: *Yeni Tokat* dergisinin en önemli yazarlarından biridir. Derginin yayınlandığı dönemde Tokat'taki en yüksek eğitim kurumu olan Ortamektep'te Tarih öğretmeni (“Kubilay Anıldı”, *Yeni Tokat*, Sayı: 33(1 Sonkanun [Ocak] 1935), s. 3) olan Cinlioğlu, amatör bir tarih araştırmacısı olarak, büyük gayretler göstermiş, gittiği yerlerin fotoğrafını çekmiş (Receb[Halis Turgut Cinlioğlu], “Samsun Gezintisi”, *Yeni Tokat*, Sayı: 36(15 Şubat 1935), s. 16), bulduğu her türlü bilgiyi kendi kabiliyetince değerlendirmeye çalışmıştır. Sadece tarihle ilgili yazı yazmakla kalmamış, yazılarında gözlemlerini ve özelemlerini de dile getirmiştir. *Gözümü dünyaya açtığımdan beri Tokat'ta büyüdüm.* (Halis Turgut Cinlioğlu, “Tokat'ta İmar Hareketleri Dolayısıyla: Bir Görüş ve Bir Anış”, *Yeni Tokat*, Sayı: 20[15 Haziran 1934], s. 10) diyen Cinlioğlu'nun Tokatla ilgili gözlemleri, her halde önemli olmalıdır. Cinlioğlu, sonraki yıllarda, *Yeni Tokat* dergisinde tarih ile ilgili yayınladığı yazıları değerlendirerek, kitap haline getirmiştir. Başlıca eserleri şunlardır: *Ulusal Savaşta Tokat*, *Tokat: Tokat Matbaası*, 1936; *Osmanlılar Zamanında Tokat* -4 cilt- I, *Tokat: Vilayet Matbaası*, 1941; II, *Tokat: Tokat Matbaası*, 1950; III, *Tokat: Tokat Matbaası*, 1951; IV, *Tokat: Barış Matbaası*, 1973. Cinlioğlu'nun kısa biyografisi için bkz: Ali Birinci, “Tokat Tarihçisi Halis Turgut Cinlioğlu”, *Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu 2-6 Temmuz 1986*, Ankara, Geleşim Matbaası, 1987, s. 485.

²⁵ Kazova: Tokat ile ilçesi Turhal arasında kalan 20739 hektarlık ova. *Tarihi ve Kültürel Yönleriyle Tokat*, Ankara: Aka yayınları, 1994, s. 25.

²⁶ H. T.(Halis Turgut Cinlioğlu), “Köylü ve Aydın Gençlik”, *Yeni Tokat*, Sayı: 29 (29 Birinci teşrin [Ekim] 1934), s. 11.

(mabed) dışarısında giymeye' bağlam vermişlerdi.”²⁷

3. Devrimlerin Eski Türk Âdetleriyle İlişkilendirilmesi

Türk devriminin en önemli özelliklerinden ikisi çağdaşlaşma ve millileşme-
dir.²⁸ Dolayısıyla asıl hedef olan çağdaş medeniyet unsurlarını Türk mil-
letine kazandırırken; bunun kültürel yozlaşmaya sebep olmasını önlemek
için, yeniliklerin millî geleneklerle örtüşmesine özen gösterilmiş; bir taraf-
tan çağdaş değerler alınırken, aynı zamanda millileşme de sağlanmıştır.
Bu yapılırken, Avrupa'nın kadın hakları, eşitlik gibi çağdaş değerlerinin
aslında Türk toplumunun geleneksel yapısında mevcut olduğu, sonradan
birtakım dış etkenlerin tesiriyle, bu değerlerin kaybedildiği; dolayısıyla
Avrupa'nın bazı çağdaş değerlerinin aslında geleneksel Türk kültüründe
var olduğu, bu değerlerin alınmasıyla Türk kültürüne dönülmüş olacağı
savunulmuştur. O halde Batılılaşmak millî değerler açısından yok olmak
değil, aksine geleneksel millî kültüre dönmek demektir: “...Bu özleyiş ken-
dimizi candan özleyiştir... Tuttuğumuz yol kendimize doğru gidiştir!... Bü-
yük önder 'biz bize benzeriz!' dedi. Batıdan biz yalnız yöntem alacağız...
yoksa: Batıya doğru gitmenin, batağa batmak olduğunu çok acı deneme-
lerle anladık, artık...”²⁹

Yeni Tokat dergisinde yer alan yazılarda devrimlerle getirilen yenilik-
lerin geleneksel Türk kültürü ile özdeşleştiği ifade edilmiştir. Bunlardan
birisini törenlerde saygı duruşu ile ilgilidir:

“Bir ölüyü hürmetle anmış olmak için topluca sükut etmek adeti bizde
de yerleşmeye başladı. Aslında bu adet bizde yeni değildir. Eski büyük-
lerimiz... kütelerin onu tam bir titizlikle güdemeyeceklerini kestirmişler
bu manalı susmayı temin edebilmek için ona aynı zamanda dini bir
mana vermek üzere fısıltı ile bir fatiha okumayı buna eş tutmuşlar...
Tabii dudakları bunu okurken, başka bir şey konuşmaktan veya başka
bir şeyle meşgul olmaktan alıkonmuş olacaktı.”³⁰

Dergide Türk toplumunun sınıfsız yapısı³¹ vurgulanmış, sonradan bu ya-

²⁷ Safyettin, “Giyim Yasası”, *Yeni Tokat*, Sayı: 32 (15 İlkkanun [Aralık] 1934), s. 6.

²⁸ Abdurrahman Çaycı, “Atatürk ve Çağdaşlaşma”, *Atatürkçü Düşünce*, Ankara: AAM yay., 1992, s. 654 vd.

²⁹ Tahsin Tola, “Ulusal Dil Devriminde: Ben Böyle Düşünüyorum”, *Yeni Tokat*, Sayı: 40 (15 Nisan 1935), s. 5.

³⁰ Safyettin, “Bayramlar Dolayısıyla: Sükut ve Hürmet”, *Yeni Tokat*, Sayı: 4 (15 Teşrinievvel [Ekim] 1933), s. 3.

³¹ Bahaeddin Ögel, *Türk Kültürünün Gelişme Çağları II*, İstanbul: MEB yay., 1993, s. 21.; İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, İstanbul: Boğaziçi yay., 1994, s. 227.

pının bozulduğuna dikkat çekilmiş ve Cumhuriyetle birlikte tekrar sınıfsız ve imtiyazsız bir sınıf olduğumuz belirtilmiştir: “Esasen bizde eski Avrupa milletlerinde olduğu gibi imtiyazlı sınıflar yoktu. Fakat hükümet kuvvetinin zayıflığı yüzünden, ayan ve ekabir denilen bir zümre nüfuz kazanmıştı. Cumhuriyet hükümeti bu imtiyaz ve nüfuza mahal ve imkan vermedi.”³²

Bunun gibi kadın haklarında yapılan yeniliklerle de geleneksel Türk kültürüne dönülmüştür:³³ “Eski Türk yaşayışında, kafes ardında güvensiz karşılanan, yad gözlerden saklı, örtülü bir kadınlık yoktu. Ata binen, kılıç kullanan, eşinin yanı başında didinen Türk kadını vardı.”³⁴

Kıyafet devrimiyle terk edilen eski kıyafetler, yazı ve dil de Türklerin değildir: “... on beş sene evvel hürriyetine kavuşan Türkiye henüz istikbalini kurtarmış sayılamazdı, çünkü vatanımızı yalnız düşmandan kurtarmıştık, bu hiç de kafi değildi. İşte en büyük ülküsünü dahilde yapan yüce önderi Ata Türk, evvela cumhuriyeti temelli olarak kurdu. Sonra medeni Türk ulusunu gülünç vaziyete düşüren ellerin giyimini, yazısını, dilini bir tekme ile geldikleri yere gönderdi.”³⁵

Yeni Tokat dergisinde devrimlerin kaynağı olarak geleneksel kültürü saf olarak yaşatan köyler gösterilmiştir:

“Bu engin kültür alanında gözlerim kararıyor... daha dün Anadolu köylüsünün, beş yüz sözle dert yandığını söyleyenler, bugün otuz bin özlü sözün akışı karşısında şaşırmadılar mı?.. Önümüzde bir engin var... Aradığın ne? Onun arısı bu sonsuz kültür engininde. Dil devriminde kayguya düşenler üzülmesinler: Bu engin kültür bizim köylerde!.. Dilimizi arıtmakta buna dayanıyoruz. Ulusal musiki bu kaynaktan doğacak... Sporda bile kurtuluş yolunun ancak buradan çıkacağı, gün geçtikçe daha acı anlaşılıyor. Yarınki en ileri ve en yüksek Türkelinin sağlam dayanağı, işte bu engin kültür kaynağıdır.”³⁶

4. Gelişmenin Köyün Kalkınmasıyla İlişkilendirilmesi

Cumhuriyetin ilk yıllarında ülke nüfusunun yüzde sekseni³⁷ veya dörtte

³² Halis Turgut Cinlioğlu, “Dün ve Bugün”, *Yeni Tokat*, Sayı:23 (1 Ağustos 1934), s. 1.

³³ Kafesoğlu, a. g. e., s. 229.

³⁴ Vehbiye Tunay, “Başı Mutlu Türk Kadını”, *Yeni Tokat*, Sayı: 33 (1 Sonkanun [Ocak] 1935), s. 14.

³⁵ Lütfü Ülkü, “Defolan Yüzsüz Misafirler”, *Yeni Tokat*, Sayı: 33 (1 Sonkanun [Ocak] 1935), s. 7.

³⁶ Tola, a. g. m., s. 5.

³⁷ H. Turgut, “Köycülük Milli Bir Dava Olmalıdır”, *Yeni Tokat*, Sayı: 21 (1 Temmuz 1934), s. 1.

üçü³⁸ köylülerden oluşuyordu. *Yeni Tokat* dergisinde yer alan yazılarda, ülkenin kalkınması ve devrimlerin yaşaması bu nüfusun aydınlatılmasına ve ayartılmasına³⁹ bağlı görülmüştür. Devrim önderlerinin köylüyü ayartacak yolu çoktan açtıkları; bundan sonra, köylüyü uyandırma görevinin aydınlara düştüğü ifade edilmiştir.⁴⁰

Köylüyü aydınlatmada en önemli görev aydın gençliğe düşmektedir:

“Köy ve aydın gençlik...! birbirine çok uzak olan; uzak olduğu kadar yakın olması gereken iki varlık.⁴¹ Aydın gençlik! Köyün bu susuzluğunu giderecek senin aydın kafandır... haydi hepimiz bu yolda öğretmen olalım. Bugün köyleri gezen ve köylü ile konuşan çok bir azlığa karşı, tümen tümen katılalım. Onun her susuzluğunu giderecek olan bilgimizi onlara aşılalım... Bilelim ki, bugün onların susadıkları bilgileri bize veren kurumların cermesini çeken⁴² yine onlardır. Neden bildiklerimizi onlara öğretmeyelim. İnsan için bundan daha tatlı uğraşım var mıdır?⁴³ Biz biliyoruz ki, her halde bu işte bu yolda da koşacak bir gençlik; bu köy çığırında da şehirden köye nur ve iman taşıyan bir dostluk vardır.⁴⁴ Köylünün aydınlatılmasında şüphesiz en önemli sorumluluk köy öğretmenine düşmektedir: O [köy muallimi] muhitinin, köyünün bir peygamberidir, şehirden getirdiği ve kafasındaki medenî ve yeni şeylerle, etrafına toplanacakları hayretlere düşürecekler.”⁴⁵

Yeni Tokat dergisinde köyün kalkınması işi millî bir dava olarak nitelendirilmiş ve bu konuda aydın gençliğin sorumluluğu vurgulanmıştır:

“Millî dava mahiyetini haiz olan köy ve köylü işinde de, her işte yaptığımız gibi bâlâdan emirler gelmesini gözlemeyelim. Köy ve köylüye, bu hakikate inanalım, bu inanın verdiği hızla kendi şuurumuzla, kendi heyecanımızla hareketlenelim. Kendi şuurları, kendi istekleriyle kımıldanmayanlar müessirlerin kayıp olmasıyla eski hallerine dönerler...

³⁸ Sait, “Köy: Toprak Sevgisi”, *Yeni Tokat*, Sayı:28 (15 Birinciteşrin [Ekim] 1934), s. 5.

³⁹ Kazovalı Recep (Halis Turgut Cinlioğlu), “Cumhuriyette Köy”, *Yeni Tokat*, Sayı: 29 (29 Birinci teşrin [Ekim] 1934), s. 6.

⁴⁰ H. T. (Halis Turgut Cinlioğlu), “Köylü ve Aydın Gençlik”, *Yeni Tokat*, Sayı: 29 (29 Birinci teşrin [Ekim] 1934), s. 10.

⁴¹ H. Asarkaya, “Bizeri’de Neler Gördüm”, *Yeni Tokat*, Sayı:48 (30 Ağustos 1935), s. 8.

⁴² Cermesini çekmek: Başkasının yol açtığı zararı ödemek TDK *Türkçe Sözlük* I, s. 254.

⁴³ H. Hilmi, “Görüşler: Sokaklarda Dolaşan Ölüm”, *Yeni Tokat*, Sayı: 48 (30 Ağustos 1935), s. 22.

⁴⁴ H. Turgut, “Köylü”, *Yeni Tokat*, Sayı: 7 (1 Kanunuevvel [Aralık] 1933), s. 2.

⁴⁵ Enver Naci, “İçki Mücadelesinde Köy Muallimi”, *Yeni Tokat*, Sayı: 25 (30 Ağustos 1934), s. 6.

eski hamam eski tas olur.”⁴⁶

5. Devrimlerde Kademeli Geçiş

Türk Devrimi'nin en önemli özelliklerinden birisi de yeniliklerin kademeli olarak uygulanmış olmasıdır.

Diğer devrimlerde olduğu gibi, kıyafet devriminde da kademeli geçiş uygulanmış ve devrimlerin yerleşmesi sağlanmıştır. Bu durum Yeni Tokat dergisinde yer alan haberlere de yansımıştır. Bazı vilayetlerde olduğu gibi⁴⁷ Tokat'ta da önce peçe,⁴⁸ daha sonra çarşaf⁴⁹ yasaklanmıştır. Bu kararların uygulanması merkezi hükümet tarafından kanun çıkarmak suretiyle olmamış; yerel yönetimlere bırakılmış ve onlar tarafından uygulanması sağlanmıştır. CHP'nin dördüncü kurultayında özellikle peçenin yasaklanması için bir kanun çıkarılması istenmiş, fakat İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, bunun için bir kanun çıkarmaya gerek olmadığını, bu işin yerel önlemlerle halledilebileceğini belirtmiştir.⁵⁰ Kurultaydan sonra memleketlerine dönen

⁴⁶ H. Turgut, “Köycülük Milli Bir Dava Olmalıdır”, *Yeni Tokat*, Sayı: 21 (1 Temmuz 1934), s. 2.

⁴⁷ Çarşaf ve peçe, Tokat'tan önce 11 Aralık 1926'da Trabzon'da, Aralık 1934'te Bodrum ve Fethiye'de, 15 Şubat 1935'te Adana'da, Tokat'tan sonra da 1936 yılında Bursa'da yasaklanmıştır. Daha fazla bilgi için bkz: Hakkı Uyar, “Çarşaf, Pece ve Kafes Üzerine Bazı Notlar”, *Toplumsal Tarih*, sayı: 33, (Eylül 1996), s. 6 vd.; Kemal Yakut, “Tek Parti Döneminde Peçe ve Çarşaf”, *Tarih ve Toplum*, Cilt: 37, Sayı: 220, (Nisan 2002), s. 23-32.

⁴⁸ Peçe: Eskiden ülkemizde, bugün bazı ülkelerde kadınların sokakta yüzlerine örttüklere ince siyah örtü. TDK *Türkçe Sözlük* II, s. 1172. Peçe yasağı ile ilgili Tokat Belediye Meclisi'nin almış olduğu karar, *Yeni Tokat* dergisinde şu şekilde duyurulmuştur: “Türk ulusunun yüzünü hayata kapayan peçe adlı bir şey var; Şarbaylığımız (Belediye) genel kurulu, verdiği 12 Mayıs (1935) günlemeçli tarihsel kararıyla onu Tokat'ın tarihine gömmek istemişti. Bunun için kadınlarımıza bir bildirim dağıttı.” S. Tunay, “Peçe ve Giyim”, *Yeni Tokat*, Sayı: 43(1 Haziran 1935), s. 2.

⁴⁹ Çarşaf: Eskiden kadınların kullandığı ve baştan örtülen pelerinli etekli sokak giysisi. TDK *Türkçe Sözlük* I, s. 281. Tokat Belediye Meclisi'nin çarşaf ile ilgili kararı Yeni Tokat dergisinde şöylece duyurulmuştur: “Urayımız kurulunca verilen peçe yasağına çabuk uymakla bayanlarımız pek iyi göstermişlerdir ki: Geri düşüncelerden sıyrılmış Türk kadınına peçeyi ve çarşafı artık yaraştırıyorlar. Buna güvençli olan uray genel kurulu yurdun her bucağında olduğu gibi 17 İkinci teşrin 1935'te kesenkes (kat'i olan) şu kararı vermiştir. İkinci kanun (Ocak 1935) 17'sine kadar Tokat kadınları artık asri bir giyim olan mantoya geçeceklerdir. Bu buyruğa uymakta savsakçı davrananlar yarıya(cezaya) çarpılacaktır.” “Urayımızın Çarşaf ve Peçe Hakkında Keskenes Kararı”, *Yeni Tokat*, Sayı: 51(1 İkincikanun [Ocak] 1936), s. 12.

⁵⁰ “Peçe ve Çarşaf (Bay Tarık Us'un Kurultayda Söyledikleri, Kurun Gazetesinden)”,

bazı temsilciler buldukları yörelerde bu doğrultuda kararlar almışlar ve bu kararları uygulamışlardır.⁵¹

6. Az Zamanda Çok İş Yapılmış Olması

Yeniliklerin aşamalı olarak uygulanmasına karşılık Türk devriminin en önemli özelliklerinden birisi de, az zamanda çok ve büyük işlerin yapılmış olmasıdır. *Yeni Tokat* dergisindeki yazılarda bu özellik sıkça vurgulanmıştır. Bu yazılarda Atatürk'ün "asırları yıllara sığdırdığı"⁵² ifade edilmiş; Türk milletinin "on senede on asırlık işler yaptığı" vurgulanmıştır.⁵³ Bundan başka "Yüzyıllar On Yıllara Nasıl Sığar" başlığıyla bir yazı yazılmış⁵⁴ ve Türk milletinin on yılda, gelişme yolunda aldığı büyük mesafe anlatılmıştır.

7. Devrimin Yapıcı Özelliği

On beş yıl gibi kısa bir süre içerisinde, Türk milletini son asırlarda geri bırakmış olan müesseselerin yıkılarak yerlerine, milletin en yüksek medenî icaplara göre ilerlemesini temin edecek, yeni müesseselerin konulmuş olması,⁵⁵ ancak bunun kademeli olarak uygulanması, Türk devriminin yıkıcı olmasını engellemiştir. *Yeni Tokat* dergisinde yayınlanan yazılarda da Türk devriminin kan dökücü ve yıkıcı olmayan yapıcı özelliği vurgulanmıştır. Rus devrimi örnek verilerek devrimlerin genel yıkıcı karakteri üzerinde durulmuş; buna karşılık Türk devriminin tahrip edici olmadığı belirtilmiştir:

"Ruslar içten gelen bir hamle ile tekamül yoluna atılmak, bizzat devrim yapmak kabiliyetinden mahrumdur. Ne ağır töhmet, ne silinmez

Yeni Tokat, Sayı: 43 (1 Haziran 1935), s. 4. CHP Dördüncü Kurultayındaki tartışmalar ile ilgili olarak bkz: Uyar, a. g. m., s. 6 vd.; Hakkı Uyar, *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*, İstanbul: Boyut Kitapları, 1999, s. 250. (Yazar Kurultaydaki tartışmaları, *CHP Dördüncü Büyük Kurultayı Görüşmeleri Tutulgası, 9-16 Mayıs 1935* (Ankara 1935) adlı eseri kaynak göstererek anlatmaktadır ki, bu bilgiler *Yeni Tokat* dergisindeki bilgilerle de uyumaktadır.)

⁵¹ Vehbiye Tunay, "Mantoya Geçiş", *Yeni Tokat*, Sayı: 51 (1 İkincikanun [Ocak] 1936), s. 6; "Urayımızın Çarşaf ve Peçe Hakkında Kesenkes Kararı", *Yeni Tokat*, Sayı: 51(1 İkincikanun [Ocak] 1936), s. 12.

⁵² Aksel, a. g. m., s. 2.

⁵³ Advıye, a. g. m., s. 15.

⁵⁴ F. Alpay, "Yüzyıllar On Yıllara Nasıl Sığar?", *Yeni Tokat*, Sayı: 51 (1 İkincikanun [Ocak] 1936), s. 4.

⁵⁵ A. Afetinan, *M. Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım*, İstanbul, MEB yay., 1971, s. 35.

leke!... Evet İslavların geçmiş zamanları araştırılsa bulunan biricik şey vakıa acı bir boşluktur, korkunç bir yokluktur; fakat ne olursa olsun, bu gün cihanda hatırı sayılır, hesaba katılır bir varlık haline gelmiştir. Ve bu varlık, zorla, dayakla, kanla yaratılmıştır... Muhtelif devrelerde, dünyanın muhtelif yerlerinde yapılan devrimlerin hepsinde çok, ama pek çok, kan akmıştır. Hatta devrim tarihleri bu hali her devrimin rengi zannederek kızıla boyamayanlara pek de devrimdir! Demez. Bizde devrimin kökleşmesi için seneler geçmesine lüzum görülüyor, her sene bir işaretle başka bir devrim kendiliğinden doğuyor, kökleşiyor ve milletin ruhundaki uçsuz bucaksız ihata kabiliyeti onu hemen benimseyerek senelerden beri alışılmış bir hal gibi asla yadırgamıyor".⁵⁶

8. Devrimin En Büyük Olma Özelliği

Yeni Tokat dergisinde Türk devrimi, tarihte görülen en büyük devrim olarak nitelendirilmiştir:

"Şuna asla şüphe etmeyelim ki, Anadolu yarımadası üzerinde Âdem oğullarının törediğini gördüğü zamandan bugüne kadar; cumhuriyet devriminin yaşattığı mesut hayatın benzerine başka hiçbir sırda şahit olamamıştır. Mutlu yaşayışımızın yüksek değerine inanmak için acılar içinde kıvranan şimdiki Avrupa'ya umumî bakışımız kafidir. Orada işsizlik hüküm sürerken yurdumuzda sonsuz iş kapıları açık duruyor ve şuurlu, becerikli, açık göz iş adamları bekliyor."⁵⁷

9. Devrimin Halkçı Özelliği

Türk Devrimi ile kurulan düzen, halkın yararına, onun işlerini kolaylaştırmaya yönelik bir düzendir.⁵⁸ *Yeni Tokat* dergisindeki yazılarda, bu hususa da işaret edilmiştir:

"İşlerin güç olacağını sanmayınız, eski devirlerin tesiriyle araya ikinci bir adam sokmayınız, işlerinizde bir sakatlık görüyorsanız; bu, iş adamlarında değil, sizi yolmak için araya giren, paranızın hatırı için işinizi uzatanlardır. Cumhuriyet memurları ellerinden gelen kolaylığı gösterirler. Bir zor gösteren varsa onun kabahati sizin işinizin yolunu değiştirendir."⁵⁹

Aydınların en önemli sorumluluğunun halka hizmet olduğu belirtilen bir

⁵⁶ Cevat, "Acaba Tarih Bizim İçin Ne Diyecek?", *Yeni Tokat*, Sayı: 4 (15 Teşrinievvel [Ekim] 1933), s. 7, 8.

⁵⁷ "Okumak Meselesi", *Yeni Tokat*, Sayı: 12 (15 Şubat 1934), s. 3.

⁵⁸ Türk Devrimin halkçı özelliği ile ilgili olarak bkz: Yücel Özkaya, "Atatürk ve Halkçılık", *Atatürkçü Düşünce*, Ankara 1992, AAM yay., s. 457 vd.; Ergun Özbudun, "Atatürk ve Halkçılık İlkesi", *Atatürkçü Düşünce*, Ankara, AAM yay., 1992, s. 434 vd.

⁵⁹ Halis Turgut Cinlioğlu, "Sakin Aldanmayınız", *Yeni Tokat*, Sayı: 4 (15 Teşrinievvel [Ekim] 1933), s. 1.

yazıda, “yalnız söz, yalnız ziyafet, köylüyü ayağa çağırarak...” gibi işlerin “ciddi olmayan işler, yapılmıyor denilmesin diye başvuru çareleri...”⁶⁰ olduğu belirtilmiş ve aydınlar daha samimi ve fedakar bir anlayışla hizmete davet edilmiştir.

10. Devrimin Demokratik Özelliği

Türk devriminin amaçlarından birisi de Türk toplumunu demokratikleştirmektir. Bu amaca ulaşmak için de toplumun yarısını oluşturan kadınların erkeklerle eşitliğini sağlamak gerekiyordu ki, yapılan devrimlerin, kadın erkek eşitliğini sağlamakla demokrasinin bir gereğini yerine getirmek olduğu dergide de dile getirilmiştir: “Bacı, kadın, hanım, hanım efendi gibi ayrı yape sınıflarıyla anılan Türk kadınının bugün hepsini bir gözle gören demokrasimiz hepsine birden “bayan” dedi. Fakat bu yukarıda söylediğim değişik giyimlerle ayrılan zümreler “alpagotin⁶¹ bayan Türki” şaylığına uygun ve birleştiricilik giyim içerisine; mantoya yeni girecektir. Kadınlarımız hepsi müsavi olacaklardır.”⁶²

11. Devrimin İlerici Özelliği

Türk devrimi çağdaş medeniyeti yakalamayı amaçlayan ilerici bir devrimdir. *Yeni Tokat* dergisindeki yazılarda bu özelliğe de vurgu yapılmıştır. Bir yazıda “Cumhuriyet güneşiyle beraber... önümüzü gördük...”⁶³ denilmiş; diğer bir yazıda da eskiden yürürken önünü göremeyen Türk kadınının bugün istikbali gördüğü⁶⁴ ifade edilmiştir.

12. Devrimin Akılcı Özelliği

Türk devriminin özelliklerinden biri de devrimlerde akılcılığın hakim olmasıdır.⁶⁵ *Yeni Tokat* dergisinde yer alan yazılarda bu hususa da dikkat

⁶⁰ Turgut, “Köycülük Milli ...”, s. 2.

⁶¹ Alpagot: Bu kelime eski Türklere kullanılan Alpagut olmalıdır. Kül Tegin Kitabesi’nde Alpagu şeklinde geçen ve muharip manasına gelen Alpagut, *Divan-ı Lügat’it-Türk*’te “Tek başına düşmana saldıran, hiçbir taraftan yakalanmayan yiğit” diye manalandırılmıştır. Bkz: Abdulkadir Donuk, *Eski Türk Devletlerinde İdarî-Askerî Unvan ve Terimler*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı yay., 1988, s. 1.

⁶² Tunay, a. g. m., s. 6.

⁶³ Cinlioğlu, “Tokat’ta İmar Hareketleri ...”, s. 10.

⁶⁴ Reşat Cemil, “29 Birinci Teşrin”, *Yeni Tokat*, Sayı: 29 (29 Birinci teşrin [Ekim] 1934), s. 3.

⁶⁵ Ahmet Mumcu, “Türkiye’nin Akıl Çağına Geçmesi”, *Atatürkçü Düşünce*, Ankara, AAM yay., 1992, s. 759 vd.

çekilmiş, insanları tembelleğe sürükleyen kadercilik ve tevekkül anlayışının bu asır için bir hastalık olduğu belirtilmiştir: "... 'hayat bu', 'kader bu', 'alınımızda yazılı imiş' gibi sözleri doğuran, bugünkü asır için bir hastalık olan tevekkül ve kadere imanda bulunursa..."⁶⁶

Bir talih oyunu olan iskambil oyununu oynayanlar tenkit edilirken; akılcı bir devrimin yapıldığı bir zamanda şans oyunları oynamanın devrimin ilkelerine aykırı olduğu üzerinde durulmuştur: "Biz yeni Türkiye'de taliin hayatımızda rol alacağını kabul etmek değil, düşünmek bile istemeyiz. Biz ki, rasyonel bir hayatın inkılabını yapmışızdır, böyle rasyonel bir yaşayış düzenine girmeye çalışıyoruz. Bir tali oyunundan başka bir şey olmayan iskambille işimiz nedir?"⁶⁷

Gençliğin eğitimi üzerinde durulan bir yazıda da gençlerin emir ve kumanda ile hareket eden bir sürü gibi olmamaları; her halde, aklını ve zekasını kullanması gerektiği belirtilmiştir: "Gençlik terbiyesine, yığın terbiyesine dokunurken halkı ve gençliği kafasını kullanmadan yat dediğimiz zaman yatar, kalk dediğimiz zaman kalkar sürülmüş bir yığın haline getirmek istemiyoruz..."⁶⁸ Türk gençliğini zekasını kullanmadan itaat eder hale getirmek, bizim maksadımız dışındadır..."⁶⁹

13. Devrimin Aydınlanmacı Özelliği

Akl ve bilime dayanan Türk devrimiyle, insanların çalışması, okuması ve çağın gerektirdiği aydın insan olması hedeflenmiştir. Türk devriminin öncüsü olan *Yeni Tokat* dergisinde yer alan yazılarda da, insanlar okumaya teşvik edilmiş, tembellek ve miskinlik tenkit edilmiştir. Şeklen değişmenin bir anlam ifade etmediği, asıl değişimin düşüncede gerçekleşmesi gerektiği belirtilmiştir. Kahvehanelerde dedikodu yapanların tenkit edildiği bir yazıda, bu halin eski alışkanlıkların bir devamı olduğu ifade edilmiş ve "misalini, örneğini dünden alanları, kılık kıyafet değiştirse de kafasını çevreleyen örümceklerden kurtulamayan ve bilnetice bugüne uymayanları çok

⁶⁶ "Görüşler: Tiyatro Karnı Doyurmuyor Mu?", *Yeni Tokat*, Sayı: 15 (1 Nisan 1934), s. 10.

⁶⁷ S. Tunay, "Sosyal Hastalıklarımız: Oyun Nedir?", *Yeni Tokat*, Sayı: 52 (1 Şubat 1936), s. 15.

⁶⁸ Halkı bir sürü gibi görmenin hata olduğu Recep Peker tarafından da dile getirilmiştir. Recep Peker, "Recep Peker'in Ders Notları", *İlk İnkılâp Tarihi Ders Notları*, Haz: Oktay Aslanapa, İstanbul, TDAV yay., 1997, s. 253.

⁶⁹ "CHP Genel Sekreteri Recep Peker'in Söyleviden, 'Halk Terbiyesi, Gençliğin Yetiştirilmesi'", *Yeni Tokat*, Sayı: 49 (29 İkteşrin [Ekim] 1935), s. 7.

görüyoruz”⁷⁰ denilmiştir.

İnsanların çoğunun kahvehanelere giderek zamanlarını boşa harcadıklarının belirtildiği bir yazıda, halkın bilgiye karşı ilgisiz kalması eleştirilerek, büyüklerin bu işe de el atması beklenmiştir:

“Şehrimizde iki büyük kahvehane var: Birisi sazlı ve kızlı, diğeri sazsız ve kızsız... Küçük kahveler de sayısız.... Sazlı ve kızlı kahvenin adı: Yıldız kıraathanesi. Burada her şey beş kuruştur. Müşterileri ekseriyetle az kazanan, işi, bakkal, esnaf ve küçük memurlar... Beş kuruş fiyata herhalde yüksek müşteri değiller... Diyeceksiniz ki saz heveslileri... Ne münasebet! Şeş ve beşten 66’dan saz ve şarkıyı dinlemeye kimse vakit bulamaz, ara sıra kız veya kadına bakar veya laf atarsa beş kuruş vermeyi hak etmiş sayılırlar...

İkincisi sazsız ve kızsız kahve... Cumhuriyet kıraathanesi... Müşterileri yüksek memurlar, kibar zatlar, kendini bilenler... Bu kahvede her şey yüz para. Müşterilerine göre az bir para... Burada da müşteriler oyun oynar... Memleketin kahveleri tıklım tıklım... kış geldi mi yeni kahveler de açılır...

Niçin memleketin kütüphanesi boş?

Niçin Halkevi boş?

Niçin Muallimler birliği boş?

Niçin konferanstan kaçılır?

Niçin evlerde istirahat edilmez?

Yurdun büyükleri bu işe de bir parmak koysalar... Bir taraftan kahveleri tahdit ederken, diğer taraftan herkesi kahveden kütüphaneye veya cemiyetlere çekecek tedbirler alsalar... ne iyi olur.”⁷¹

14. Çağdaşlaşmanın Başkalaşma ve Yozlaşma Olmadığı Hakkındaki Düşünceler

Türk devrimi yapılırken, çağdaş batı dünyasından etkilenilmiş ve buradan önemli ölçüde yenilik alınmıştır. Bununla birlikte batılılaşmanın başkalaşma ve yozlaşma olmamasına özen gösterilmiş, millî kültürün yaşatılmasına önem verilmiştir. *Yeni Tokat* dergisinde yazı yazarlar da sıkça bu hususa dikkat çekmişler ve milleti ayakta tutan değerlerin korunması hususunda uyarılarda bulunmuşlardır: “Bu özleyiş kendimizi candan özleyiştir... Tuttuğumuz yol kendimize doğru gidiştir!... Büyük önder ‘biz bize benzeriz!’ dedi. Batıdan biz yalnız yöntem alacağız... yoksa: Batıya doğru gitmenin,

⁷⁰ “Görüşler: Dedikodu Ne Kadar Fenadır”, *Yeni Tokat*, Sayı: 15 (1 Nisan 1934), s. 11.

⁷¹ S. D.(Halis Turgut Cinlioğlu), “Görüşler: Kahveler”, *Yeni Tokat*, Sayı: 31 (1 Birinci kanun [Aralık] 1934), s. 13.

batağa batmak olduğunu çok acı denemelerle anladık, artık...”⁷²

Başka bir yazıda özentili ile taklit yapanlar ağır bir dille eleştirilmiştir:

“Bu günkü yükseliş sırasında bu yükselişin süratine karışan bazı züppe gidişlere gelince: Bunlar da günün zavallılarıdır, bunlar da daha çok bildiklerini sandıkları halde bir şeyden haberi olmayanlardır. Bilgilerini istediği gidişe uyduramayanlardır. İşte ‘yemeğe gidiyorum’ yerine ‘manje edeceğim’ diyenler, ‘sağ ol’ yerine ‘mersi’ demeye özenenler, herhangi bir kurumda her şeyden ve bir çok ihtiyaçtan evvel rahatlarını düşünenler (maroken koltuklular), hakime (.....), polise (.....)⁷³ denecekmiş gibi sözlerle dil savaşına yanlış mana veren ve gülen aydın gençler... Bunlar günün yürüyüşünü hazmedemeyenler değil de nedir? Bunlar yolunu sapıtmaya özenenler değil midir? Bunlar eski düşüncelilerden daha tehlikeli, daha korkunç züppe ruhlular sayılmaz mı? Evet en evvel gönlümüzü bulandıran, bizi titizlendiren, gözümüzü açan bu gibilerdir... Çünkü bir devrime katılarak düşmanlık yapanlar, katılmadan düşmanlık edenlerden daha kötü, özentili adamlardır.”⁷⁴

Dergide, kadınlarımızın, sosyal haklarını kazandıktan sonra, ailelerini ve çocuklarını ihmal etmeleri eleştirilmiş; kadınlarımızın özellikle aile ve çocuklar üzerindeki eski görev ve sorumluluklarını yerine getirmeleri gereği üzerinde durulmuştur.⁷⁵

Yozlaşmaya en açık kesim olan gençliğin manevî ve ruhsal yapısının sağlamlığı üzerinde de durulmuş, “Biz Türk gençliğini, disiplinli fakat manevî varlığını yükselterek ruhlarını en iyi icaplara göre beslemeliyiz”⁷⁶ denilmiştir.

15. Devrime Tepki Gösterenler

Her devrimde olduğu gibi Türk devriminde de direnişler ve tepkilerle karşılaşmıştır. Tokat'ta da karşı gelme şeklinde olmasa da, devrimin getirdiği yeniliklere uymama şeklinde direnişlerle karşılaşmış ve bu durum *Yeni Tokat* dergisindeki yazılarda eleştirilmiştir. Bu eleştirilerin bir kısmı şapka kanununa uymayanlarla ilgilidir. Konu ile ilgili bir yazıda “namaz kıldıktan sonra camiden çıkarken kasketlerinin güneşliklerini arkada bırakan”

⁷² Tola, a. g. m., s. 5.

⁷³ Yazar, kelimelerin karşılıklarını vermemiştir. Dolayısıyla hangi kelimenin kullanıldığını tahmin etmek de güçtür. Bu yüzden biz de yazar gibi boş bıraktık.

⁷⁴ S. T. (Halis Turgut Cinlioğlu), “Yerinde Sayanlar, Yollarını Sapıtanlar”, *Yeni Tokat*, Sayı: 34 (15 Sonkanun [Ocak] 1935), s. 2, 13.

⁷⁵ H. H., “Cumhuriyette Türk Kadını”, *Yeni Tokat*, Sayı: 29 (29 Birinci teşrin [Ekim] 1934), s. 4, 5.

⁷⁶ “CHP Genel Sekreteri Recep Peker'in Söyleviden...”, s. 7, 8.

ve sayıları gittikçe azalan tipler “bakışlarında papaz taassubu” olan tipler olarak nitelendirilmiştir.⁷⁷

“Başımıza Ne Giyiyoruz” başlıklı diğer bir yazıda, yine şapka kanununa uymayanlar eleştirilmiştir:

“Etrafı sarık misali kabartılmış bir börk, önünde güneşliği kaldırılmış bir bilmem ne; veyahut da posttan, rasgele bir kumaştan; olsun kabilinden yaptırılmış güya bir şapka... Belki kendi giydiklerinden daha ucuza mal olan fakat tam bir şapka olan kasketleri giymekteki inat ne? Hiç..! Eski bir itikadın; köhnemiş, örümçekleşmiş bir kafanın yolundaki dikenli bir inat... Her şeye rağmen ‘ben eskiye bağlıyım’ diyen fakat içindeki pis duyguları tam manasıyla ihsas edemeyip hıncını şapkadan kisveden alan bir softa ruhu...”⁷⁸

Bundan başka, Tokat’ta düzenlenen müsamere ve balo gibi sosyal aktivitelere katılmayan halkın bu tutumu da eleştirilmiştir. Bunlardan birisi Turhal gençlerinin fakir çocuklar yararına düzenlediği müsameredir ki, Halkevi musiki kolunun da iştirak ettiği bu müsamereye şeker fabrikası çalışanları, Tokat’tan gelenler ve az sayıdaki genç ve çocuk katılmış, Turhallılar ise ilgi göstermemişlerdir.⁷⁹ Bundan başka Tayyare Cemiyeti Kadınlar Şubesi tarafından cemiyet yararına bir balo düzenlenmiş;⁸⁰ ancak baloya yeterince katılan olmamış ve program da uygulanamamıştır.⁸¹

16. Devrim ve Tenkit

Yeni Tokat dergisinde yayınlanan bir yazı dizisinde “tenkit” konusu işlenmiştir. Yazının bir bölümünde, devrimlerin tenkidi ve bunun doğuracağı tehlikeler üzerinde durulmuştur:

“Tarihin kaydettiği devrimler arasında hiçbiri yoktur ki, hadiseli, gürültülü geçmiş olmasın. Devrim her şeyden evvel iyiliğe ve yeniliğe doğru bir tekâmül hareketi demek olduğundan, yapılırken az çok muânzlarla, muhâliflerle, gayr-i memnunlarla karşılaşır. Böyle zamanda, serbest ve menfî tenkitlere müsaade etmek, devrime karşı yapılacak su-i kastlara açık yol bırakmak demektir. Bunun zararı doğrudan doğruya millî menfaate, millî varlığa yöneldiğinden önüne set çekmek lüzumu kati-

⁷⁷ “Görüşler: Eksilen Üç Tip”, *Yeni Tokat*, Sayı: 2 (15 Eylül 1933), s. 12.

⁷⁸ “Görüşler: Başımıza Ne Giyiyoruz”, *Yeni Tokat*, Sayı: 9 (1 Kanunusani [Ocak] 1934), s. 11.

⁷⁹ “Görüşler: Bir Müsamere Dolayısıyla Turhallılar”, *Yeni Tokat*, Sayı: 14 (15 Mart 1934), s. 12.

⁸⁰ “Memleket Haberleri: Tayyare Cemiyeti Kadınlar Şubesi”, *Yeni Tokat*, Sayı: 15 (1 Nisan 1934), s. 12.

⁸¹ “Memleket Haberleri: Hanımların Balosu”, *Yeni Tokat*, Sayı: 16 (15 Nisan 1934), s. 8.

yetle kendini gösterir... Mevki avlamak hülyasıyla çırpınan ve bu kabil bulanık zamanlardan istifade fırsatını gözetleyen bazı muhterisler, ortalıktaki şaşkınlığı çoğaltmak, memnuniyetsizliği artırmak ve bu suretle devrimin ayağına çelme takmak sevdasına düşerler. Nitekim öyle oldu! İçtimaî değişikliğimizi, yeniliğimizi küçülten, isabetsiz gösteren ve adeta güneşi balçıkla sıvamaya yeltenen bir sürü menfi tenkitler birdenbire türeyen muhalefetçi matbuatta ve propagandacı ağızlarında aldı yürüdü. O kötü neşriyat, ufak tefek irtica kımıldanışlarına bile yol açtı.”⁸²

Sonuç

XX. yüzyılın başında, Türk milletini tarihten silmek için başlatılan girişimleri ortadan kaldırmak üzere harekete geçen Mustafa Kemal Atatürk, milletin başına geçerek, onu kurtuluşa giden yolda başarıya ulaştırmakla kalmamış; yeni bir hamle ile, ülkesini çağdaş milletlerin gerisinde bırakan engelleri ortadan kaldırmak için devrimlere girişmiştir. Atatürk önderliğinde gerçekleşen Türk devrimi, ülkenin içinde bulunduğu şartlara göre, oluşum ve gelişim sürecinde, kendine özgü bir takım özellikler göstermiştir.

Türk devrimi, çağdaş batı medeniyetinin sahip olduğu değerleri almak suretiyle, bu değerleri kendi kültür potasında eriterek, çağdaş medeniyet seviyesinin üzerine çıkmak amacıyla yapılmıştır. Batı toplumlarının çağdaşlaşma sürecinde, öncelikle akılcılık ve bilimsellik temeline dayalı olarak bir aydınlanma yaşanmış ve daha sonra aydınlanan toplumun talepleri sonucunda sistem yenilenmiştir. Türk toplumunda aydınlanma süreci tam olarak yaşanmadığından, devrimler, bir önderle etrafında toplanan aydınların öncülüğünde gerçekleşmiştir. Bu noktada Atatürk'ün liderliğinin Türk devriminde önemli bir yeri vardır. Atatürk'ün, yüzyıllardır batılı devletler karşısında mağlubiyete uğrayan Türk milletini, Kurtuluş Savaşı'nda zafere ulaştırmış bir önder olması, yaptığı devrimlerin halk tarafından benimsenmesini kolaylaştırmış ve tutucu tepkilerin büyümesini ve devrimleri engellemesini önlemiştir. Tokat örneğinde de görüldüğü gibi Türk toplumu, geleneksel tutuculukla devrimlerin gereğini yerine getirmeme gibi pasif eylemlerde bulunmuşsa da, genellikle devrimlere karşı aktif direniş göstermemiştir. *Yeni Tokat* dergisindeki yazılarda, devrimlerin korunması konusunda büyük hassasiyet gösterilmiş, yıkıcı tenkitlerin yapılmasına izin verilmemiştir.

Devrim öncesinde Türkiye'de bir aydınlanma olmadığından, kurulan

⁸² T. Dayan, “Tenkit Üzerine - 4 - İçtimaî Bölüm”, *Yeni Tokat*, Sayı: 19 (1 Haziran 1934), s. 6.

çağdaş düzenin uygulanabilmesi ve başarıya ulaşması için, aydınlanma değerlerinin Türk toplumuna kazandırılması oldukça önemli olmuştur. Bu dönemde ülke nüfusunun büyük bir bölümü köylerde yaşayan eğitimsiz insanlardan oluşmaktadır. Devrimlerin amacına ulaşması ancak bu nüfusun aydınlanma ilkeleri doğrultusunda eğitilmesine bağlı olduğundan, bu amacı gerçekleştirmek için eğitim seferberliği düzenlenmiş, Halkevleri ve Köy Enstitüleri gibi özgün projelerle köylünün aydınlanması ve kalkınması hedeflenmiştir. Tokat gibi taşra vilayetlerinde devrimler, az sayıdaki aydın tarafından uygulanmış ve halka benimsetilmeye çalışılmıştır.

Türk devrimi ile çağdaş batı nedeniyetinin değerleri alınırken, bu değerlerin geleneksel Türk kültürüne uygun olmasına özen gösterilmiştir. Bu aynı zamanda devrimlerin benimsenmesini kolaylaştırıcı bir unsur olmuştur. Batının değerlerinin benimsenmesinin taklitçiğe ve böylece kültürel yozlaşma ve başkalaşmaya dönüşmemesi için hassasiyet gösterilmiştir.

Türk devrimi aşama aşama uygulanmış, böylece yeniliklerin benimsenmesi kolaylaşmıştır. Böyle olması Türk devriminin örneğin Rusya'daki Bolşevik Devrimi gibi yıkıcı olmasını da engellemiştir.

Bu sayede çağdaş düzen açısından sürdürülmesi mümkün olan kurumlar korunduğu gibi, devrim sırasında çıkabilecek toplumsal çatışmalar önlenmiş ve kan dökülmesine mani olunmuştur. Devrimlerin kademeli olarak uygulanmasıyla birlikte, birbirini takip eden yeniliklerle, on beş yıl gibi kısa bir süre içinde devrim süreci tamamlanmış ve Atatürk'ün de ifadesiyle "az zamanda çok ve büyük işler" başarılmıştır.

Türk milleti, Osmanlı devletinin dağılma sürecinde yaşadığı büyük sıkıntılardan sonra, kazandığı Kurtuluş Savaşı'nda kendisine önderlik eden Atatürk'ün öncülüğünde başlayan devrimlerle birlikte, geri kalmışlıktan kurtulma konusunda büyük bir heyecana ve ümide kapılmış, bu heyecan ve ümit *Yeni Tokat* dergisinde sıkça dile getirilmiştir.

Türk devriminin bu genel özellikleri, devrimleri halka benimsetmek amacıyla kurulmuş bulunan Halkevlerinin yayın organlarından biri olan ve Tokat'ta bulunan öğretmen ve doktor gibi az sayıdaki aydın tarafından yayınlanan *Yeni Tokat* dergisine de büyük ölçüde yansımıştır. *Yeni Tokat* dergisi, bu yönü ile de, oldukça başarılı olmuştur.

